

ÎNFIINȚAREA INSTITUTULUI DE CREDIT ȘI ECONOMII „ALBINA” DIN SIBIU

DE
MIHAI DRECIN

După înfrângerea revoluției române de la 1848—1849 în Transilvania, stăpânirea habsburgică va instaura în toate teritoriile sale un regim absolutist, de reacțiune. El era menit a consolida unitatea imperiului și stăpânirea habsburgilor, după grele lovituri primite.

Deceniul de guvernare absolutistă a dovedit însă că, nici prin măsuri de mină forte, Viena nu poate stăpâni situația internă și, cu atât mai mult, a preîntîmpina eșecurile diplomatico-militare pe plan extern. Noul „regim liberal”, un veritabil „... amestec hibrid de principii învechite feudale și reforme moderate burgheze”¹, se dorea, în viziunea oamenilor politici habsburgi, o soluție de moment pentru frînarea procesului de dezmembrare a imperiului, care deja începuse.

Insuccesele militare din timpul războiului cu Prusia și Italia, grăbesc acțiunile Austriei pe linia reorganizării imperiului care se dovedea în continuare vulnerabil și șubred în ciuda transformărilor la care a fost supus după 1860. Dualismul austro-ungar din 1867 a reprezentat o alianță între burghezo-moșierimea austriacă cu moșierimea și burghezia maghiară, cea mai puternică clasă dominantă din rîndurile naționalităților din Imperiu.

În urma dualismului austro-ungar, alături de celelalte naționalități din imperiu, românii transilvăneni vor fi puternic loviți în interesele lor sociale, economice, politice și culturale. Vor ști însă să se adapteze noilor realități, organizîndu-și întreaga viață de așa manieră încît, în-cet dar sigur, să-și întărească forțele economice, cheazășie a succesului pe linie culturală, politică și națională. În cadrul acestor strădanii, înființarea Băncii „Albina” din Sibiu, cu capital pur românesc, a constituit un mare succes. În următoarele decenii, ea se va dovedi, alături de biserica română de ambe confesiuni și de „Asociația transilvană

---

¹ *Din istoria Transilvaniei*, Ed. Acad. R.P.R., 1963, ed. II, vol. II, p. 136.

pentru literatura română și cultura poporului român" (Astra), component de bază, sincer și constant sprijinitor al luptei românilor transilvăneni pentru realizarea desăvârșirii unității noastre naționale.

O caracteristică a societății românești transilvănene de după 1848 este continua sa dezvoltare, fără stagnări sau regresii, chiar dacă ritmul acestui proces este mai lent, mai anevoios ca în cazul celorlalte naționalități din Transilvania. Burghezia și țărănimea română se întăresc și consolidează². Interese comune, mai ales pe linie națională și numai parțial pe linie socială, în primul rând dorința de afirmare pe toate planurile vieții, le fac să opună regimurilor asupritoare, habsburg și austro-ungar, un permanent dinamism, o permanentă luptă. Burghezia va depune strădanii pentru ridicarea poporului deoarece era conștientă că numai cu ajutorul lui se va putea impune. Numărul și puterea ei economică era încă modestă, în ciuda procesului continuu de dezvoltare și consolidare, astfel încât ea putea să-și atingă țelurile numai în calitate de reprezentant al întregii națiuni române ridicată la un nivel social-economic și cultural care să-i asigure forța independenței economice, garanție a unei independențe politice.

Din sînul burgheziei române se desprinde intelectualitatea ca purtătoare de cuvînt a întregii națiuni române. Nici intelectualitatea nu era omogenă. Cuprindea: funcționărime, liber-profesioniști, preoți și un grup restrîns de ofițeri. Pînă în 1867 numărul funcționarilor români, capabili să ocupe funcții publice și de conducere, crește foarte mult comparativ cu perioada de dinainte de 1848³. Printre ei găsim tot mai mulți care activează într-o serie de institute de credit sau de asigurări săsești sau maghiare. Marea majoritate s-au recrutat din rîndurile negustorilor sau erau veritabili autodidacți. Ei vor forma acel grup de luptători naționali, care vor lansa lozinca potrivită căreia în viitor lupta pentru drepturi naționale se va desfășura mai întîi pe tărîm economic și cultural. Din această pătură funcționărească de bancă, cu temeinice cunoștințe financiare, se vor recruta primii conducători, funcționari și parte din bărbații de încredere ai Băncii „Albina”⁴.

² I. Kovács, *Formarea proprietății burgheze în Transilvania după desliințarea iobăgiei în 1848*, în *Studia*, series *Historia*, fasciculus 2/1966; S. Retegan, *Atiludinea burgheziei române din Transilvania față de dieta de la Cluj, din 1865*, în *Studia*, series *Historia*, fasciculus 2/1966; Idem, *Structura social-economică a burgheziei românești din Transilvania în anii regimului liberal*, în *Acta M.N.*, 1971.

³ S. Retegan, *Structura social-economică...*, p. 280—281.

⁴ O largă și serioasă cultură financiară au dovedit-o negustorii români brașoveni încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Aceasta rezultă și din propunerile pe care reprezentantul lor, Ioan G. Ioan, le face în 1850 pentru redresarea Băncii Naționale a Austriei, aproape falită. Cf. Eugen Pavlescu, *Meșteșug și negoț la românii din sudul Transilvaniei (sec. XVIII—XIX)*, Ed. Acad. R.S.R., București,

Adinci transformări, cantitative și calitative, se produc în domeniul comerțului și meșteșugurilor practicate de români. Noile direcții și forme de dezvoltare spre care se tindea în cadrul lor, necesitau din plin sprijinul unui sistem de credit românesc. În acest sens sînt caracteristice realitățile din sudul Transilvaniei, putîndu-le generaliza, ca tendințe, și pentru restul teritoriului transilvan.

Ștergerea iobăgiei, înlăturarea treptată a regimului economic corporatist care a permis o libertate economico-comercială și industrială spărgînd monopolul politic al nobilimii maghiare și al patriciatului sășesc — influențează pozitiv asupra comerțului, meșteșugurilor și industriei incipiente românești. Pînă în 1870 majorități relative românești dobîndesc noi orașe: Alba Iulia, Orăștie, Făgăraș, Hunedoara, Hațeg, Ocna-Sibiului, sau opide ca: Blaj, Năsăud, Zlatna, Rodna, Rășinari, Orlat. Dacă la început orașenii români sînt de condiție modestă, treptat din rîndurile lor se vor ridica tot mai mulți meseriași, mici comercianți, intelectuali⁵.

„Gremiul român de comerț levantin”, cunoscuta organizație negustorească din Brașov specializată în comerțul de tranzit, după ce pînă la 1850 este într-o continuă dezvoltare, intră în decădere dispărînd pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea sub presiunea comerțului capitalist bazat pe libera concurență. Căutînd să se adapteze noilor realități și să se mențină, membrii „Gremiului românesc” se orientează spre industrie. Înfiiințînd o serie de întreprinderi, au nevoie de mină de lucru calificată. Sprijinul dat de negustorii brașoveni la înființarea unor școli pentru copii și ucenicii lor, îmbunătățirii nivelului cultural general al poporului nostru, viza ridicarea unei pături de meseriași români care să o ajute să se transforme într-o burghezie industrială. Pe această linie „Gremiul românesc”, „Reuniunea femeilor români din Brașov” creată în 1849, „Reuniunea sodalilor români din Sibiu” (1867) și „Asociația românilor brașoveni pentru sprijinirea învățăceilor și a sodalilor români meseriași” (1869) — vor concentra și administra modestele contribuții ale românilor din respectivele localități, dar și din alte părți ale Transilvaniei, punîndu-le în slujba ridicării unui număr cît mai mare de meseriași din rîndurile tinerilor români de la sate și orașe. La început curentul către meșteșuguri este mai modest, orga-

p. 364—365. În cadrul societății de asigurare „Transilvania” din Sibiu, la 1868—1869 apar în conducere: Ioan Hannia ca vicepreședinte; Ioan Brotte, Iacob Bologa, David Urs baron de Margina, ca membri în Consiliul de administrație; Ilie Măcelariu ca inspector general, iar Visarion Roman ca funcționar. cf. Vasile Netea, *Noi contribuții la cunoașterea vieții și activității lui Visarion Roman. Corespondența sa cu G. Barișiu și I. Hodoș*, Sibiu, 1942, p. XXI, scrisoarea 33, p. 40, scrisoarea 39, p. 44 și „Revista economică”, 1945, p. 138. Filiala din Brașov a lui „Österreichische Kredit-Anstalt für Handel und Gewerbe” la 1870 avea dintre negustorii români din loco: 3 directori de scont și 7 cenzori, cf. A. I. Bărbat, *Dezvoltarea și decăderea ultimei grupări de negustori de intermediere ai Brașovului în secolul al XIX-lea*, în *Studii revistă de istorie*, nr. 4/1963, p. 933.

⁵ S. Retegan, *Structura social-economică...*, p. 279.

nizațiile amintite reușind să „așeze” la ucenicie un număr mai însemnat de tineri abia din anul 1874. Marea lor majoritate își termină studiul de ucenicie și se reîntorc în satele lor de baștină, sau rămân în orașele unde au învățat meseria⁶. Din aceste noi contingente de meseriași unii dorind să-și deschidă ateliere proprii, vor ridica problema creditelor financiare, atât de necesare începutului de drum în orice activitate economică.

Fondurile acumulate în afacerile comerciale nu erau întotdeauna suficiente pentru a putea începe finanțarea unei acțiuni în domeniul industriei și a asigura apoi dezvoltarea întreprinderii. Reclamau fonduri tot mai mari înseși afacerile strict comerciale, simpla „întovărașire” nemaifiind o garanție pentru negustori în răzbierea greutăților „...mai ales la plăți strîmtorate și timpuri grele”. Așa se explică strădaniile „Gremiului românesc”, ale altor cercuri ale burgheziei române, pe linia înființării unor institute de credit. La 1850 într-un memoriu înaintat guvernului austriac se cerea... „înființarea cit mai urgentă a unei sucursale a Băncii naționale în Brașov, pentru ușurarea schimbului de bani, atât pentru comercianți cit și pentru meseriași. Comerțul activ depinde în măsură foarte mare de aceasta”, se spunea în același memoriu⁷. Împăratul Francisc Iosif I înaintă dietei de la Sibiu din 1863—1864 o serie de propuneri ce urmau a fi dezbătute înainte de a fi aplicate în practică. Între acestea se numărau și „...introducerea în Transilvania a protocoalelor funduare regulate și înființarea unei bănci ipotecare”. După anularea hotărîrilor dietei sibiene și convocarea noii diete de la Cluj, promisiunile imperiale sînt repede uitate. Stringența deosebită, pentru români, a cererilor de mai sus rezultă și din comentariul deznădăjduit al lui Visarion Roman, potrivit căruia ele „...ar fi atât de dorit pentru noi ca și piinea de toate zilele. Dumnezeu știe însă de vom mai vedea noi aceasta sau nu”⁸. În dieta din Budapesta deputații români cer din nou, la 1866, înființarea unei bănci de credit transilvană⁹. Într-o perioadă cînd Visarion Roman lucra din răspuțeri, dar încă în secret, din motive de tactică, la Statutele viitoare Bănci „Albina”, din rîndurile burgheziei române brașovene se lansează un nou apel pentru înființarea unei bănci românești „...oricît de mică”¹⁰.

După 1867, nemaiputînd ocupa funcții publice, burghezia română, dacă dorea să-și păstreze naționalitatea, trebuie să-și îndrepte atenția spre sectoarele economic sau a profesiunilor libere. În ultimul caz, în

⁶ Eugen Pavlescu, o.c., p. 370—421.

⁷ Victor Jinga, *Priviri retrospective critice asupra economiei transilvane*, în „Observatorul social-economic”, Brașov, nr. 4—6/1944, p. 397.

⁸ Ioan N. Ciolan — Victor V. Grecu, Visarion Roman pedagog social, Ed. didactică și pedagogică, București, 1971, p. 234.

⁹ Keith Hitchins, *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj, 1970, p. 81.

¹⁰ Eugen Pavlescu, o.c., p. 367.

special, spre profesiunile de medic, inginer, dar mai ales avocat. Partea burgheziei românești care s-a orientat spre industrie și comerț, va suferi din cauza lipsei de capital și a politicii antiromânești a guvernelor maghiare care făceau totul pentru a păstra hegemonia burgheziei austro-ungare în aceste ramuri economice. Ca urmare, burghezia românească se va orienta în primul rând spre sectorul agricol, și — legat de el — spre înființarea de institute de credit¹¹.

Odată ce la 6 iunie 1848, sub presiunea maselor țărănești, dieta transilvană a proclamat emanciparea iobagilor, după înfrângerea revoluției, autoritățile habsburgice nu îndrăznesc să revină asupra măsurii de frica unor noi răbufniri revoluționare. Căutându-se reglementarea cât mai grabnică a raporturilor dintre moșieri și țărani, se întocmesc patentele imperiale din 2 martie 1853 pentru Banat, Crișana și Maramureș, și din 21 iunie 1854 pentru Transilvania. Cu toate minusurile lor, în special pentru Transilvania, ele dau posibilitatea dezvoltării unei proprietăți țărănești libere¹². „Treptat, din masă țărănească se ridică o pătură cu stare, în timp ce dedesubt se înmulțește numărul proletarilor. Se formează astfel nu numai chiaburimea, dar și o nouă categorie românească pe de-a întregul burgheză, aceea a proprietarilor mijlocii de pământ. Se înmulțesc marii proprietari”¹³. În aceste condiții, țăranul transilvănean avea nevoie de fonduri din care să-și poată cumpăra: unelte, animale, semințe, pentru a-și consolida tinăra proprietate. Proprietarul mijlociu sau mare căuta fonduri pentru a-și putea organiza o gospodărie modernă capitalistă, cât mai rentabilă. Fondurile bănești necesare nu puteau fi procurate decât din două locuri: de la cămătari sau de la institutele de credit săsești, maghiare și austriece.

Cămătarii cereau dobânzi mari între 500/0—2000/0 față de capitalul împrumutat¹⁴, de cele mai multe ori pe o perioadă de timp scurtă. Altă dată pentru un împrumut de numai 10 fl, cămătarul pretindea țăranului 500 kg cereale, sau 5 zile de lucru cu palmele și o zi de clacă cu mîncarea lucrătorilor, sau o dobîndă de 25%¹⁵. În aceste condiții, deoarece folosea banii în investiții greu realizabile supuse nu odată hazardului naturii, țăranul de multe ori nu putea restitui în totalitate și la termen suma împrumutată, fără a nu trebui să vîndă o parte din puținul său avut pe care sperase că-l va consolida prin însăși împru-

¹¹ Bujor Surdu, *Aspecte privind rolul băncilor în consolidarea burgheziei românești din Transilvania pînă la primul război mondial*, în A.I.I.C., 1962, p. 182.

¹² Patentele din 1853—1854 recunosc ca trecută în proprietatea țăranimii din toată Transilvania, aproximativ 35—40% din totalul proprietății funciare. Statisticile întocmite pe baza recensămîntului agrar din 1895, arată că în majoritatea regiunilor Transilvaniei predominau gospodăriile țărănești, care cuprindeau pînă la 60% din teritoriul agricol folosit. cf. I. Kovács, o.c., p. 78, 84.

¹³ S. Retegan, *Structura social-economică...*, p. 278.

¹⁴ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1891, vol. III, p. 498.

¹⁵ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 17/1872, p. 2—3: *Ancora scăpării poporului: „Albina”*.

mutul luat. Alteori neputînd să plătească decît dobînzile, ani în şir era dator, fără speranţă de solvire. Pe drept cuvînt cămătăria îl gîtuia pe ţăran, ameninţîndu-l cu o nouă iobăgie.

Institutele de credit săseşti şi maghiare îşi aveau sediile în special în Banat, Braşov şi Sibiu, fiind o problemă deplasarea pînă acolo a ţăranilor solicitanţi de credit. Ceea ce ne afecta cel mai mult era politica discriminatorie pe care o duceau faţă de clientela românească în general, fie ei ţărani, meseriaşi, comercianţi sau intelectuali. Chiar dacă făceau anumite operaţii financiare cu românii, neputînd să renunţe totalmente la o numeroasă şi bună clientelă¹⁶, băncile săseşti şi maghiare din Transilvania nu erau interesate să încurajeze constant şi din plin ridicarea ţărănimii şi tinerei burghezii române. Astfel nu odată, în momente decisive pentru afirmarea şi consolidarea lor economică, românii li se tăragăna acordarea creditelor sau erau chiar refuzaţi¹⁷. Şi pe această cale se făcea simţită politica statului austro-ungar, de-a frîna dezvoltarea naţiunii noastre.

Să nu uităm că în jurul anului 1870, la saşii şi maghiarii din Transilvania şi Ungaria propriuzisă, există un început de organizare a creditului, deci o experienţă ce putea fi luată ca exemplu de strădanie şi organizare a muncii¹⁸. La 1870 saşii aveau deja 10 institute de credit, iar maghiarii 12. Între timp şi românii reuşesc să înfiinţeze la 1868, prin strădaniile lui Visarion Roman viitorul iniţiator şi director al Băncii „Albina”, prima lor instituţie de credit: „Societatea de păstrare şi de împrumut din Răşinari”¹⁹. Toate aceste instituţii de credit, erau organizate însă după modelul cooperativelor de credit sau al caselor de păstrare, pe baza sistemului Schultze-Delitsch. Capitalul se aduna atît din

¹⁶ Eugen Pavlescu, o.c., p. 367.

¹⁷ I. Olteanu, *Capitalul naţional din Ardeal şi problema conversiunii*, Sibiu, 1934, p. 33—34; Victor Slăvescu, *Banca „Albina” din Sibiu cea mai însemnată întreprindere financiară din Transilvania. Cu o privire generală asupra băncilor comerciale din Ardeal şi Banat*, Bucureşti, 1919, p. 11. „Gazeta Transilvaniei”, Braşov, nr. 49/1971, p. 2. În articolul: *Originea la Institut de credit şi economii „Albina”*, se spune printre altele că: „Românul de cîte ori s-a întovărăşit cu alţii, totdeauna a fost înşelat”.

¹⁸ În 1835 Peter Traugott Lange, după încercări făcute încă din 1827, înfiinţează la Braşov primul institut de credit săsesc. „Kronstädter Allgemeine Sparkassa” avea un capital iniţial de 4072,70 fl., depus de 90 membri în cote egale. cf. Nicolae F.etra, *Băncile româneşti în trecut*, în „Economia românească”, anul I, nr. 1/ianuarie-februarie 1936, p. 51. La Budapesta în 1930 se înfiinţează „Első hazai takarékpénztár”, primul institut de credit maghiar. În acelaşi an, un institut identic, se înfiinţează şi la Arad. Acea ce va deveni cea mai importantă instituţie de credit a saşilor din Transilvania, „Hermstädter Allgemeine Sparkassa”, se înfiinţează la Sibiu în 1841. Tot în 1841 se întemeiază la Budapesta „Pesti Kereskedelmi bank”, primul institut modern de credit maghiar. Cf. Victor Jinga, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, Astra Braşov, 1945, vol. I, p. 224, nota 3 subsol. În 1855 prin „Casa de păstrare din Kézdi-Vásárhely” (Tg. Secuiesc), maghiarii îşi înfiinţează şi în Transilvania primul lor institut de credit. Cf. Bujor Surdu, o.c., p. 183.

¹⁹ Vezi mai pe larg studiul lui Bujor Surdu, *Societatea de păstrare şi împrumut din Răşinari*, în Acta M.N., 1966, p. 317—328.

cotizații cât și din depuneri, toți membrii răspunzând solidar pentru creditele obținute de la terți. Rostul acestor asociații de credit nu era de-a aduce beneficii, ci mai mult vizau ajutorarea reciprocă a membrilor.

După 1867 avântul capitalismului pe plan mondial, a influențat și dezvoltarea economică a Transilvaniei. Dualismul austro-ungar deși a avut urmări profund negative în viața politică a românilor transilvăneni, a dat un impuls dezvoltării economice. Transilvania va cunoaște între 1867—1872 o perioadă de avânt economic, marcat printr-o sensibilă „febră” a investițiilor de capitaluri autohtone și străine, în diverse ramuri industriale, în sectorul bancar și în transporturi²⁰. Acest avânt economic în domeniul creditului s-a manifestat concret prin înființarea de noi societăți care aveau ca scop promovarea acestuia. El avea la bază curentul liberal din lumea juristilor anului 1870, care dăduseră o serie de legi ce ușurau, obținerea autorizației de funcționare a unei societăți care ar avea ca scop promovarea creditului²¹.

După încheierea dualismului, avînd în vedere faptul că Ungaria nu avea încă o lege comercială proprie²², în Transilvania se mențin legile austriece pe care le putem aprecia ca liberale pentru acele timpuri. Astfel Banca „Albina” se înființează pe baza dispoziției codului civil austriac introdus prin patentă imperială din 1 septembrie 1853. Înființarea unei societăți de credit era condiționată: de o aprobare specială dată printr-un „rescript imperial”, în urma unui referat al ministrului de industrie și comerț. Referatul ministrului se făcea pe baza unei cereri de autorizație pentru funcționare și a statutelor băncii, pe care fondatorii trebuiau să le înainteze. Ministrul avea dreptul să ceară modificări în statute sau chiar să respingă cererea²³.

Deși premisele social-economice și politice pentru înființarea unui institut de credit și economii al românilor transilvăneni au apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea existînd potențial la sfîrșitul deceniului al 7-lea, credem, cu certitudine, că fără munca perseverentă, corectă, plină de abnegație a dascălului Visarion Roman din Rășinariii Sibiului, Banca „Albina” nu ar fi putut apărea așa de repede, într-o organizare așa de perfectă pentru acele timpuri, care să-i permită a supraviețui greutăților inerente oricărui început, iar apoi să cunoască frumoasa dezvoltare ulterioară.

²⁰ *Din istoria Transilvaniei*, Ed. Acad. R.P.R., 1963, ed. II, p. 202.

²¹ Nicolae Petra, o.c., p. 54—55.

²² În Ungarie legea comercială XXXVII, redactată de Ștefan Apáthy, este promulgată abia la 15 mai 1875.

²³ Nicolae Petra, o.c., p. 54—55.

Activitatea lui Visarion Roman²⁴, unitară din punct de vedere al ţelului pe care dorea să-l atingă, s-a desfăşurat pe trei tărîmuri: cultural (ca pedagog, publicist, fondator şi activist într-o serie de asociaţii şi instituţii), politic şi economic. Mai presus de toate, preocuparea dominantă care l-a solicitat în toţi anii vieţii a fost activitatea pedagogică, căreia i se subordonează toate celelalte acţiuni. Dorinţa sa de afirmare multilaterală a poporului român, o vedea realizabilă printr-o ridicare a gradului de cultură prin şcoli în primul rînd, împletit cu o îmbunătăţire a stării sale economice. Pe această linie, opera sa economică o vedem ca „...rezultanta şi continuarea unei intense opere pedagogice de educaţie pe latură economică a maselor populare”²⁵

Opera economică a lui Visarion Roman constă mai puţin în lucrări scrise despre probleme economice, valoarea şi greutatea ei fiind dată în primul rînd de realizările concrete. Pe drept cuvînt se afirma despre el şi opera sa economică, că a scris „doar sfaturi pentru popor şi indicaţiuni în legătură cu organizarea practică a întreprinderilor bancare. El nu este economist în sensul modern al cuvîntului... nu şi-a pus întrebări şi nu a dat răspunsuri la problemele centrale în gîndirea economică a timpului său. El a fost un spirit practic, un organizator şi un conducător de întreprinderi, lăsînd teoria fenomenelor economice pe seama altora. De altfel societatea românească din acea vreme reclama

²⁴ Visarion Roman, ctitorul Băncii „Albina”, s-a născut în anul 1833 în familia unui modest dascăl de ţară. Ca şi atîta alţi dascăli de ţară din acele vremuri, tatăl său cîştiga din greu existenţa sa şi a familiei, dimineata ca învăţător şi cantor în biserica satului, în restul zilei muncind din greu, ca orice ţăran, la munca cîmpului. Într-o astfel de familie, cînstită şi muncitoare, tînărul Visarion cu spiritul său fin de observaţie, va sesiza, simţind din plin, viaţa trudnică şi plină de lipsuri în care se zbateau părinţii săi. Va moşteni şi i se va cultiva: dîrzenia, energia şi perseverenţa în muncă, dorinţa de autodepăşire, iubirea şi devotamentul faţă de semenii săi pe care să-i lumineze şi să-i sprijine să se ridice la o viaţă demnă, omenească. Părinţii săi vor simţi calităţile sufleteşti şi intelectuale ale fiului lor. Cu mari eforturi vor reuşi să-l poarte la şcoli. Visarion Roman s-a numărat întotdeauna printre cei mai buni elevi începînd cu şcoala primară urmată la Mediaş şi terminînd cu Institutul pedagogic şi teologic din Sibiu pe care-l absolvă în vara anului 1854. Şcoala i-a fost izvor de multe cunoştinţe pe care le-a cules din cărţi scrise în maghiară, germană şi latină, limbi pe care a ajuns să le stăpînească perfect.

Discrepanţa dintre cele citite în cărţi despre viaţa şi drepturile altor popoare şi situaţia de nedreptăţire în care erau ţinuţi românii din monarhia habsburgică, i-a deşteptat dorinţe de a-şi pune întreaga sa fiinţă şi viaţă întru slujirea şi ridicarea social-economică şi politică a neamului său. Transpunerea în practică a acestui ideal de viaţă îi va pune în faţă multe greutăţi, venite atît din partea autorităţilor cît şi, cu durere, uneori chiar din partea unor fruntaşi politici români. Fire întreprinzătoare, veşnic neliniştită, în căutare de nou, stăruitor, veritabil om de acţiune, dispus să-şi sacrifice interesele sale, ale numeroasei familii pe care o avea, în faţa intereselor obşteşti, a ieşit aproape întotdeauna învingător, multe din încercările sale transformîndu-se în realizări, ce au constituit, veritabile şi fericite, prin urmările lor, premieri în viaţa românilor transilvăneni.

²⁵ Ion N. Ciolan — Victor V. Grecu, *Visarion Roman — pedagog social*, mss, Prefaţa. Între timp lucrarea a apărut, sub acelaşi titlu, în Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1971.

mai mult fapta organizatorilor și a conducătorilor decât scrisul teoreticienilor”²⁶. Noțiunile de bază în contabilitate, economie politică, drept, le asimilează ca autodidact, completându-le cu ore particulare și practică la o serie de institute bancare din Sibiu și Viena. Cunoștințele dobândite astfel va căuta să le popularizeze în ziarele și revistele vremii, unde va scrie pagini încărcate de îndemnuri folositoare despre rostul și importanța așezămintelor financiare.

Visarion Roman își începe activitatea publicistică în coloanele „Telegrafului Român” încă în iunie 1854, pe cînd era student la Institutul pedagogic și teologic din Sibiu. Încercînd să desprindem din publicistica sa acele articole în care găsim, mai întîi expuse sumar, mai apoi pe larg, dezbătute etapele frămîntatelor preocupări pentru înființarea unui institut bancar românesc — începem prin a aminti articolul „Culegere de învățături pentru popor. Cerințele timpului prezent”²⁷. Încercînd să fixeze căile de urmat pentru îmbunătățirea situației materiale a românilor, în primul rînd se pune accent pe cultivarea rațională a pămîntului. Legat de aceasta, Visarion Roman constată „...lipsa banchierilor...numeroși și de talie mare”, cei care trebuie să sprijine cu credite consolidarea gospodăriilor țăranilor români. Este dezvoltată ideea economisirii²⁸, a păstrării unei părți din veniturile realizate în fiecare an, garanție a unei vieți cumpătate în tinerețe și îndestulătoare la bătrînețe.

Ajuns redactor la „Telegraful Român”²⁹, publică în trei numere consecutive un tratat despre „Reuniunile binefăcătoare”³⁰. Acestea sînt împărțite în trei categorii: societăți de lectură, societăți de asigurare contra grindinei și focului, societăți de meseriași. Ideea care se desprinde din analiza organizării acestor reuniuni și a rolului pe care trebuie să-l joace în viața țăranimii noastre, este cuprinsă în cuvintele: „...în împreunarea puterilor zace secretul tăriei”. Cu alte cuvinte, Visarion Roman vede posibilă emanciparea economică a românilor numai prin unire și solidaritate. Printre organizațiile economice capabile a scoate poporul din întuneric și sărăcie, tînarul de numai douăzecișipatru de ani enumără și „casele de păstrare”. Se profilează o nouă preocupare ce-l va măcina tot mai mult în următorii ani, ducînd în final la crearea Băncii „Albina”.

²⁶ Victor Jinga, *Priviri retrospective critice asupra economiei transilvane*, în Observatorul social-economic, Brașov, nr. 4—6/1944, p. 404.

²⁷ „Telegraful Român”, Sibiu, nr. 62—65, august 1857.

²⁸ O nouă pledoarie pentru „economisire” o face și în foiletonul „Învățătorul poporului” din „Telegraful Român”, Sibiu, nr. 69, 1857. Deși articolul nu este semnat, ideile pe care le tratează și maniera în care este scris, ne face să vedem autorul tot în persoana lui Visarion Roman.

²⁹ Este redactor al organului de presă a bisericii ortodoxe române între 14 decembrie 1857 — 12 iunie 1858.

³⁰ „Telegraful Român”, Sibiu, nr. 99—101, decembrie 1857.

Anul 1866 marchează apariția revistei „Progresul”. Urmind să fie editată trimestrial, avînd un caracter enciclopedic, noua revistă scoasă de Visarion Roman se adresa în primul rînd țăranilor. Se urmărea amplificarea acțiunii de educație și culturalizare începută prin calendarul „Amicul poporului”. Întrunind un număr suficient de abonați pentru a putea fi tipărită în continuare, își va înceta apariția după primul număr. Din cuprins reținem articolul „Societăți de împrumut”³¹, în care se reia una din preocupările mai vechi ale lui Visarion Roman, înființarea Caselor de împrumut și păstrare. După ce se arată cererea mereu crescîndă de credite în tot mai multe pături ale societății, realitate de care profită din plin cămătarii speculanți, se subliniază răspicat că singura cale de-a scăpa de exploatarea acestora ar fi înființarea societăților de împrumut (Vorschussvereine, segélyzőintézetek). Se dau chiar indicații concrete despre felul în care se pot și trebuie organizate, ca și exemple despre prosperitatea unor astfel de societăți de împrumut și păstrare săsești sau maghiare. În fond aceste societăți erau veritabile cooperative de tip Schultze—Delitsch, foarte la modă la acea vreme, care însă nu le întîlnim încă la români. În finalul articolului se afirmă că „... ar fi de dorit ca să le introducă și românii noștri în tot locul pe unde pot”. Pentru a sprijini odată în plus acțiunea de împinzire a satelor românești cu astfel de cooperative, se promite ca în numărul viitor să se publice și un proiect de statute.

Decepția pe care o suferă odată cu rapida încetare a apariției revistei „Progresul” îl determină pe Visarion Roman să treacă de la preocupările de educație economică prin puterea cuvîntului scris, la întreprinderea unor acțiuni practice pe aceeași linie. Trecerea de la teorie la practică îl determină însăși constatarea lipsei oamenilor pregătiți, capabili să ia inițiative și să organizeze instituțiile economice așa cum le-a descris el. Astfel va înființa în 1867, din martie 1868 începîndu-și activitatea, „Societatea de păstrare și împrumut din Rășinari”.

Fire plină de neastîmpăr creator, mereu nemulțumit cu cea ce a reușit să creeze, doritor a se autodepăși, încă pe timpul cînd se ocupa cu organizarea modestei cooperative din Rășinari, pune la punct un proiect ce viza înființarea unei mari întreprinderi financiare de credit pentru românii transilvăneni. Capitalul „Societății pentru înaintarea stării materiale a poporului românesc din Transilvania”, urma să fie adunat printr-o contribuție benevolă de 1 crucer din partea fiecărui român. Se miza și pe un sprijin din România. Din capitalul Societății urma să se dea împrumuturi ipotecare, cu dobînzii mici, în primul rînd țăranului, apoi comerciantului și industriașului român. În ceea ce privește organizarea Societății, aceasta urma să aibă un sediu central căruia să-i fie subordonate o serie de reuniuni ținutale (vorschussvereine) răspîndite în toată Transilvania, pînă la nivel de comune. Aceste „vor-

³¹ „Progresul”, Sibiu, 1866, p. 41—47, Biblioteca Muzeului Brukenthal. Vezi și Ion N. Ciolan — Victor V. Grecu, o.c., p. 60—65; 233—237.

schussvereine” trebuiau să fie unul din canalele de colectare a fondurilor de rulment. Avem de a face cu proiectul unei bănci ipotecare cu pronunțat caracter cooperatist. Chiar dacă acest proiect a rămas ne-realizat³², ideile lui vor sta la baza viitoarei Bănci „Albina”, ea însăși — în primii ani de existență — avînd un dominant caracter cooperatist, din moment ce reuniunile de credit pentru participanți vor fi recunoscute ca „...fundamentul institutului”³³.

Din 1866 Visarion Roman va fi salariatul unor societăți financiare străine. Mai întîi agent al societății „Erste ungarische allgemeine Assekuranz — Gesellschaft” din Pesta³⁴, iar din toamna lui 1868 inspector — achizitor pentru Transilvania și Banat la societatea mixtă româno-săsească de asigurare „Transilvania”³⁵. În cea de-a doua calitate, trebuind să facă propagandă printre români, atît pentru acoperirea capitalului cît și pentru cîștigarea de clientelă, Visarion Roman va avea prilejul să cutureiere multe din satele noastre, cunoscînd de aproape situația economică grea a acestora. Spiritul său de observație ca și simțul său practic a sesizat că românilor transilvăneni le lipsește o organizație de credit puternică, care să dea țăranului împrumuturi în bani, în condiții avantajoase. Faptul că țăranimea română a îmbrățișat ideea înființării Băncii „Transilvania”, îl convinsese definitiv că numai la fel ar putea fi primită și ideea înființării unui așezămînt de credit pur românesc³⁶.

Această muncă i-a prilejuit încheierea de noi prietenii cu personalitățile vremii, avînd ocazia să se cunoască și aprecieze reciproc. Își îmbogățește cunoștințele legate de modul de organizare și funcționare a băncilor în general.

Românizarea Băncii „Transilvania” nu reușește. În această situație, recunoscînd că în ultimii ani i „s-au deschis ochii mult”, convins „... c-am putea să facem atare institute românești”, Visarion Roman va trece nemijlocit la marea lucrare de maturitate economică, o ade-

³² Bujor Surdu, *Aspecte privind rolul băncilor...*, p. 323, 327—328.

³³ „Federațiunea”, *Festa*, an. V, nr. 33(633) din 24 martie/5 aprilie 1872, p. 2.

³⁴ Ioan Lupaș, *Monografia Băncii „Albina” S.A.*, în mss., la Arhiva Bibliotecii Institutului Teologic Universitar Sibiu, p. 33.

³⁵ Înființată în 1868 la Sibiu, avînd ca prim director pe Adolf Worell. Între conducătorii ei, în anii 1868—1869, așa după cum am arătat, apar și o serie de români. Visarion Roman, în calitate de funcționar al băncii, va duce o susținută propagandă îndrumînd pe români să intre în rîndurile acționarilor. El urmărea, după cum se pronunțase într-o scrisoare adresată din Sibiu la 27 aprilie 1869 profesorului I. M. Moldovan din Blaj, să românezeze cu orice preț acest institut, ca una din căile de creare a unui institut cu capital pur românesc. cf. Vasile Netea, o.c., scrisoarea 33 și 38; Ștefan Manciulea, *Correspondența dintre Visarion Roman și Ioan Micu Moldovan*, în volumul omagial dedicat lui C. Giurescu, București, 1944, scrisorile de la p. 319—321.

³⁶ Victor Slăvescu, o.c., p. 14.

vărată incununare a muncii sale: întemeierea Băncii „Albina” din Sibiu. Ea trebuie să fie o veritabilă „Sparkassa mare românească”³⁷.

*

Unul din sincerii sfătuitori și sprijinitori ai lui Visarion Roman, a fost George Barițiu. Nu întâmplător în intensă lor corespondență, găsim multe amănunte din viața și activitatea tânărului dascăl care îi cere mentorului său, de multe ori, părerea. După ce încă în toamna anului 1868 la două luni după angajarea sa la Banca „Transilvania”, Visarion Roman începe să se gândească serios la „... înființarea unui institut de credit și de păstrare curat românesc”³⁸, din iunie 1869 trece efectiv la redactarea unui proiect de statute, din proprie inițiativă și cu cea mai mare discreție³⁹. Dar lui George Barițiu îi comunică тайна sa preocupare, într-o scrisoare din 5 iulie 1869⁴⁰.

În redactarea proiectului de statute se va folosi de: statutele diferitelor institute de credit și economii din Arad, Timișoara, Pesta etc., pe care le cunoaște în călătoriile lui ca agent-achizitor al Băncii „Transilvania”, precum și discuțiile cu „...unii bărbați germani de specialitate” care îl lămuresc într-o serie de probleme bancar-financiare⁴¹. Redactarea o face cu multă atenție, depunând un mare efort, revizuiindu-le de vreo patru ori. Nu face aceasta întâmplător. „...Instituția proiectată de el, nu era menită să fie o simplă casă de împrumutare și păstrare, ci trebuia să devină cu timpul o școală de voință și afirmare românească, de educație economică-financiară și morală”⁴². Pentru aceasta, de la început trebuiau să i se pună baze solide.

Între timp, pentru a se putea dedica întrutotul acțiunii pe care o începuse, Visarion Roman renunță la o serie de posturi care constituiau tot atâtea surse sigure de existență. La sfârșitul lui martie 1870 încetează a mai fi colaboratorul ziarului „Românul” din București⁴³, iar în septembrie 1870 își dă demisia de la Banca „Transilvania”. „Firește — scrie el din Sibiu la 20 septembrie 1870 către Iacob Mureșianu, redactorul «Gazetei Transilvaniei» — eu rischez mult prin aceasta, atunci, când institutul nu s-ar aproba; înse fără sacrificia nu se face

³⁷ Într-o primă formă am prezentat aceste probleme în lucrarea: *Premisele socio-economice și politice ale înființării Băncii „Albina” din Sibiu*, în *Lucrări științifice, seria: Istorie-științe sociale-pedagogie*, Oradea, 1971, p. 99—105.

³⁸ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 49 din 5 iulie/23 iunie 1871, *Originea la noul Institut român de credit și economii „Albina”* p. 2.

³⁹ Nicolae Petra-Petrescu, *Monografia Institutului de credit și economii „Albina” (1872—1897)*, Sibiu, 1897, p. 91—92.

⁴⁰ Vasile Netea, o.c., scrisoarea 26.

⁴¹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 49 din 5 iulie/23 iunie 1871, *Originea la noul...*, p. 2.

⁴² Ioan Lupaș, o.c., p. 34.

⁴³ Vasile Netea, o.c., scrisoarea 45.

nimica...”⁴⁴. Afirmă că „... cu puteri foarte mărginite m-apucați de un lucru măișor”, dar „că orice renunțare la liniștea sa și a familiei îl scuză pe deplin dacă se va înființa Banca „Albina”⁴⁵. Cuvinte simple, care însă ne dezvăluie caracterul întregu, de admirat, al acestui om dispus a-și sacrifica propriile interese pentru a contribui, pe măsura modestelor sale forțe, la îmbunătățirea vieții poporului său.

La sfârșitul lui februarie 1870, Visarion Roman termină de redactat proiectul de statute. Fiind pe teren, la Lugoj, în calitate sa de funcționar al Băncii „Transilvania”, le trimite la Sibiu consilierului Iacob Bologa. În scrisoarea care însoțea proiectul de statute, îl roagă ca să-l studieze, să-l facă cunoscut încă citorva frunțași politici români, să mediteze cu toții asupra lui, urmînd ca la sfârșitul lunii martie să se întâlnească cu toții într-o conferință „... spre a vedea, dacă și ce se poate face din el”⁴⁶. În fața unei noi etape în strădaniile pentru înființarea unui institut financiar românesc, reținem hotărîrea lui Visarion Roman pentru atingerea țelului⁴⁷.

Visarion Roman a înțeles încă în timpul redactării proiectului de statute, că pe lîngă elementul financiar (capitalul), un rol deosebit în întemeierea și organizarea unei bănci de proporțiile celei proiectate urma să-l aibă elementul uman (personalul) chemat să garanteze prin autoritatea lui morală, prin simțul răspunderii, prin situația social-politică, seriozitatea și viabilitatea acțiunii. La începutul lui martie 1870 se reîntoarce din Banat. Proiectul de statute trimis lui Iacob Bologa nu fusese încă studiat de nimeni. Visarion Roman înțelege încă odată, că el trebuie să deștepte interesul unor personalități românești care să-i sprijine planul. Pentru dezbaterea proiectului de statute formează un comitet din: Ioan Hannia, David Urs baron de Margina, Paul Dunca, Ilie Măcelariu. Acest nucleu de „Comitet fondator” se va întruni în conferințe, timp de cîteva zile în șir, cu care prilej va studia pe articole întreg proiectul de statute. Un sprijin deosebit în definitivarea lui se va primi din partea directorului filialei din Sibiu a Băncii Naționale a Austro-Ungariei, Widermann, cu care Visarion Roman se consultă asupra conținutului și formulării fiecărui capitol în parte. Cu puține modificări, proiectul de statute este aprobat de cei patru frunțași români⁴⁸. Pînă în iunie Comitetul fondator se definitivează⁴⁹ fixîndu-se

⁴⁴ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 49 din 5 iulie/23 iunie 1871, *Originea la noul...*, p. 2.

⁴⁵ Vasile Netea, o.c., scrisoarea 45.

⁴⁶ N. Petra-Petrescu, o.c., p. 91—92.

⁴⁷ Într-o scrisoare nedatată, dar din aceeași perioadă, anunța același eveniment și lui George Barițiu subliniind: „Voi stărui din puteri, ca să înființăm oricum un institut banal (financiar n.n.) românesc, căci lipsa lui e prea simțită”, cf. Vasile Netea, o.c., scrisoarea 42.

⁴⁸ Idem, *ibidem*, scrisorile 44 și 45.

⁴⁹ În această acțiune Visarion Roman se va deplasa într-o serie de localități pentru a discuta între patru ochi cu personalitățile vizate a întregi Comitetul fon-

la următoarele șapte personalități cunoscute și mult apreciate de românii nu numai din Transilvania, ci și din România: Jacob Bologa, Timotei Cipariu, Paul Dunca, Ioan Hannia, David Urs baron de Margina, Alexandru și Antoniu Mocioni. În fruntea Comitetului fondator stau frații Mocioni, Alexandru Mocioni fiind plenipotențiarul Comitetului pe lângă autoritățile maghiare din Budapesta în scopul aprobării statutelor.

Visarion Roman se îngrijește și de alte probleme legate de înființarea primului institut de credit românesc. Viitoarei bănci i se dă numele de „Albina» institut de credit pentru agronomi”⁵⁰. Un nume cât se poate de românesc și de modest care „... ne umple de fiorul stimei. Simbolul sîrguinței, al cumpătului și al muncii, albina, care pururea adună, pururea agonisește și nici odată nu risipește”⁵¹. Îl frămînta problema termenilor tehnici pe care urma să-i folosească în redactarea Statutelor. Pe această linie corespundează cu George Barițiu și Timotei Cipariu, cărora le cere să se pronunțe asupra unei liste întregi de termeni financiari⁵².

În iunie-iulie 1870 Statutele aprobate de Comitetul fondator sînt traduse în germană și maghiară. Este redactată și cererea de aprobare a înființării institutului, care urma să fie înaintată ministerului regal ungar de agricultură, industrie și comerț. La 20 septembrie Visarion Roman pleacă la Pesta făcînd o primă tentativă de înaintare la minister, a documentelor de mai sus. Pentru moment, însă fără rezultat⁵³.

La începutul lui octombrie 1870 la Sibiu se ține Congresul național al bisericii greco-orientale, cu care ocazie sînt prezenți Alexandru și Antoniu Mocioni împreună cu ceilalți membri ai Comitetului fonda-

---

dator sau cu altele pentru a le obține sprijinul: la Blaj discută cu Timotei Cipariu și I. M. Moldovan; la Lugoj, în aprilie, se consultă cu dr. A. Marinescu și C. Rădulescu; în 2 iunie la Pesta și în 8 iunie la Căpîlnăș cu cei doi frați Mocioni, cu care ocazie se mai fac unele modificări în Statute. În același timp este înștiințat și George Barițiu. Lui și negustorului brașovean Ioan G. Ioan urmau să li se ceară sprijinul în numele Comitetului fondator. cf. idem, *ibidem*, scrisorile 45 și 46; idem, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944, p. 98; N. Petra-Petrescu, o.c., p. 17. Comitetul fondator își fixează un sediu stabil. Mai întîi sînt închiriate două camere la parterul casei din strada Măcelarilor 15, mai apoi în casa lui Savu Lobonț din aceeași stradă nr. 30. cf. Ioan Lupăș, o.c., p. 36.

⁵⁰ Fînă la urmă numele definitiv al băncii va fi: „Albina» Institut de credit și economii”. Precizăm că pentru moment nu am depistat nici un izvor arhivistic sau de presă care să întărească ideea lansată de prof. Ioan Lupăș, potrivit căreia numele inițial al Băncii „Albina” ar fi fost „Concordia”. cf. Ioan Lupăș, o.c., p. 34.

⁵¹ „Telegraful Român”, Sibiu, nr. 39—40, din 28 mai 1925, Cuvîntarea ținută de V. Bologa.

⁵² Vasile Netea, *Noi contribuții...*, Sibiu, 1942, scrisorile 44 și 47; Bujor Surdu, *Correspondența dintre George Barițiu și Visarion Roman (1867—1879)*, în A.I.I.C. 1966, p. 330—332. George Barițiu îi sugerează lui Visarion Roman să adopte, pentru Statutele „Albinei”, termeni tehnici din limbile franceză și italiană.

⁵³ N. Petra-Petrescu, o.c., p. 17; „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 49 din 5 iulie/23 iunie 1871, p. 2.

tor⁵⁴. În cadrul mai multor consfătuiri, cu care prilej se clarifică o serie de probleme, se hotărăște alegerea viitorului director al Băncii „Albina” în persoana lui Visarion Roman. Fondatorii îl consideră pe drept cuvânt ca fiind cea mai indicată persoană. Cel care a fost inițiatorul înființării primului institut de credit român sacrificând totul pentru materializarea practică a ideii, unul dintre puținii specialiști români în probleme financiare și de credit, considera cu modestia-i caracteristică că numirea sa în acest post îi făcuse „prea mare onoare”. Deși Statutele încă nu se reușise a fi înaintate, se hotărăște trimiterea la Viena a viitorului director. Aici el urma să se specializeze în materie financiară și să strângă legături cu lumea de afaceri din capitala imperiului⁵⁵. Visarion Roman pleacă spre Viena pe la sfârșitul lui noiembrie 1870, ajungând la destinație în primele zile a lunii decembrie. Pe parcurs se oprește o săptămână la Pesta⁵⁶ unde urmărește soarta Statutelor înaintate la 3 noiembrie ministrului de agricultură, industrie și comerț, Iosif Szlávý, prin Alexandru și Antoniu Mocioni⁵⁷. La Viena va rămâne pînă la sfârșitul lui martie 1871, deși inițial se stabilise a se reîntoarce în luna februarie. Aici studiază contabilitatea și teoria diverselor operațiuni financiare, făcînd practică la două mari institute vieneze: „Österreichische Hypothekar — Kredit und Vorschuss-Bank” și „Erste österreichische Sparkassa”, considerate ca model de organizare pentru toate institutele de credit din provincie. Își pune la punct un program de studiu și practică, amănunțit și bine organizat, vizînd folosirea cît mai judicioasă și temeinică a timpului. În fiecare zi, între orele 7—9 seara, V. Roman studia teorie cu Gustav Edder von Emperger, șeful contabil a lui „Österreichische Hypothekar — Kredit und Vorschuss-Bank”. Ceea ce învăța teoric seara, a doua zi dimineata i se arăta practic în birourile băncii, nepierzînd nici una din orele de birou. I se permite să participe la încheierea bilanțului pe 1870, să citească toată corespondența băncii. În fiecare zi urmărirea mersul bursei vieneze, familiarizîndu-se și cu acest gen de afaceri. Vizitează aproape toate institutele de credit din Viena. Visarion Roman recunoaște bunăvoința cu care este înconjurat, iar după ce se reîntoarce de la specializare afirmă hotărît: „Scopul mi l-am ajuns deplin, căci acolo și în acest mod, cum am fost eu aplicat, poate omul să profite într-o lună mai mult ca într-un an în Transilvania”⁵⁸.

⁵⁴ Mai puțin Timotei Cipariu care era suferind. De fapt din această cauză el își va da demisia la sfârșitul anului 1872. cf. Ștefan Manciu, o.c., p. 322.

⁵⁵ Vasile Netea, *Noi contribuții...*, Sibiu, 1942, scrisoarea 50. Tot de aici rezultă că V. Roman lua ore particulare de contabilitate încă de cîteva luni.

⁵⁶ idem, *ibidem*, scrisorile 51 și 52.

⁵⁷ N. Petra-Petrescu, o.c., p. 94—96, 130—160, cf. „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 60 din 16/4 august 1871, p. 2—3 *Rugămintea pentru aprobarea statutelor Institutului de credit și de economii „Albina”*, înaintată ministrului Szlávý.

⁵⁸ Ștefan Manciu, o.c., p. 324—325; Ioan Lupaș, o.c., p. 38—39; „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 50 din 8 iunie 1871, I.

Deși la Viena, Visarion Roman continuă să militeze prin articole de ziar pentru promovarea principiilor sale de ridicare social-economică, culturală și politică a românilor, avînd la bază cultura și unitatea în organizare și luptă. În articolul „Meditațiuni în ajunul anului nou 1871”, publicat în primele zile ale noului an, nu scapă ocazia să reamintească necesitatea a „... ne funda tot felul de reuniuni, bănci de credit etc. — căci «virtus unita valet»”⁵⁹. Acțiunea de înființare a Băncii „Albina”, deși era încă ținută în secret, pentru a se preîntîmpina eventualele piedici din partea regimului și altor adversari, Visarion Roman nu putea să nu viseze la materializarea practică a planului său. Cerea și îmbărbăta poporul său să lupte, pentru că astfel își cerea și lui, se îmbrăbăta pe sine.

Din 3 noiembrie 1870 încep greutățile pentru Comitetul fondator. Guvernul din Budapesta va face o serie de obiecții asupra Statutelor, urmărind amînarea sine die a aprobării acestora și deci a activizării institutului. Într-o scrisoare din 23 decembrie 1870 trimisă din Viena, V. Roman scria redactorului Iacob Mureșianu: „În Pesta statutele s-au comunicat și cu ministerele de finanțe și de justiție. Cest din urmă ne face greutăți pentru întreg capitolul VII, paragrafele 78—109. Așa dar, modificări ni se vor face «afund tăiatorie» (cuvînt de pia memoria)”⁶⁰. Într-o altă scrisoare, trimisă din Pesta la 15 aprilie 1871, Visarion Roman îi descria pe larg fazele prin care a trecut aprobarea Statutelor institutului. După ce la începutul lunii aprilie 1871, ca urmare a influenței lui Alexandru Mocioni, Statutele au fost aprobate de toate ministerele, urmînd să fie înaintate împăratului; spre sfîrșitul aceleiași luni, ministerul de finanțe pretinde șapte noi modificări. După trei zile de discuții, printr-o nouă intervenție a lui Alexandru Mocioni în prezența lui Visarion Roman, se reușește ca din cele șapte modificări cerute să se renunțe la trei, cele mai grele⁶¹. Prezentăm pentru orientare cele patru modificări nevoite a fi acceptate. Proiectul de statute prevedea (§7) începerea activității institutului îndată ce s-au subscris 2 000 de acțiuni. Ministerul cere însă ca toate cele 3 000 de acțiuni să fie subscrise, în casa de bani trebuie să existe cel puțin 90 000 fl.⁶² Era „... o condiție ce nu s-a pus tuturor institutelor, de asemenea natură”⁶³. În §9 al proiectului de statute se prevedea: capitalul institutului, la propunerea Consiliului de administrație, adunarea generală îl poate ridica la 500 000 fl. Ministerul cere să se adauge: cu aprobarea guvernului. Inițial capitalul social de 300 000 fl. urma să fie compus din 6 000 acțiuni a câte 50 fl. fiecare. Guvernul obligă ca numărul acțiuni-

⁵⁹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 2 din 18/6 ianuarie 1871.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 50 din 8 iulie, 26 iunie 1871, p. 2(I).

⁶¹ *Ibidem*, (II)

⁶² N. Petra-Petrescu, o.c., p. 19; „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 12 din 21/9 februarie 1872, p. 2, *Institutul de credit „Albina”*.

⁶³ „Albina”, Pesta, nr. 53 din 30 iunie/12 iulie 1871, p. 1—2, „Albina” *Institutul român de credit și economii*.

lor să se reducă la 3000, fiecare a câte 100 fl. Evident o acțiune de 100 fl. putea fi subscrisă mai greu, numărul românilor care ar fi putut materialicește să facă acest lucru era mult mai mic, decât în primul caz. Tot la cererea guvernului s-a introdus în textul Statutelor §85. El prevedea numirea unui „comisar regesc” cu dreptul de a asista la adunările generale ca și la ședințele Consiliului. Acesta avea dreptul a opri aplicarea în practică a unor măsuri care nu ar fi corespuns Statutelor. De această prevedere s-a făcut uz mai târziu, în cursul primului război mondial, deși ea nu mai figura în textul statutelor modificate în adunarea generală din 27 martie 1895⁶⁴.

Pe drept cuvânt spunea V. Roman, că Banca „Albina” a avut „... o naștere grea (schwere Geburt ist das)”. Cu toate acestea dascălul din Rășinari nu s-a lăsat învins de greutate și spunând prietenilor: „Voi persevera însă, cu orice preț pînă la finit”⁶⁵.

La 14 iunie 1871, printr-un decret dat în Schönbrunn, Statutele sînt aprobate de împărat. Înalta aprobare este comunicată Magistratului din Sibiu prin decretul ministerului regal ungar de agricultură, industrie și comerț, nr. 6727 din 20 iunie 1871. Rezoluția originală a ministerului regal ungar este predată Comitetului fondator prin Magistratul din Sibiu la 27 iunie⁶⁶.

În aceeași zi membrii Comitetului fondator aflați în Sibiu țin prima lor ședință oficială cînd se încheie și primul proces-verbal (protocol). Cu acest prilej se adoptă un „regulament provizoriu” de activitate a Comitetului fondator, valabil pînă la deplina constituire a Consiliului de administrație în sensul §35 din Statute. Se trece apoi la constituirea conducerii Comitetului fondator, în sensul noului „regulament provizoriu”. Sînt aleși în unanimitate, ca președinte: Dr. Alexandru Mocioni, ca vicepreședinte: Paul Dunca, casier fiind Ioan Hannia. Ca director interimar este ales, tot în unanimitate, Visarion Roman⁶⁷. Din acest moment se putea trece la ultimul mare efort, subscrierea celor 3000 de acțiuni ale institutului.

⁶⁴ Ștefan Manciușlea, o.c., p. 325; Ioan Lupaș p. 34; Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944, p. 99.

⁶⁵ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 50 1871, p. 2.

⁶⁶ Arhivele Statului Sibiu, Procesele verbale ale Comitetului fondator și ale Direcțiunii Institutului de credit și economii Albina (în continuare se va cita Fond: Banca „Albina”), vol. I, Protocolul ședinței I din 27 iunie 1871, concludul 1; cf. Vasile Netea, *Noi contribuții...*, Sibiu, 1942, scrisoarea 57. De aici rezultă că profesorul român Grigore Silași din Viena comunică întărirea Statutelor Băncii de către împărat, încă în 15 iunie 1871, printr-o scrisoare trimisă lui Visarion Roman. Eruditul profesor a fost în strînsă relații cu Visarion Roman pe timpul petrecut de acesta la specializare în Viena. cf. idem, *ibidem*, scrisoarea 52. De fapt majoritatea fruntașilor vieții culturale și politice a românilor transilvăneni pînă la 1918, vor fi legați, mai mult sau mai puțin, de Banca „Albina”.

⁶⁷ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței din 27 iunie 1871, conclusele: 2, 4, 5; vezi și aceluși A la punctul 2, care conține cele 13 paragrafe ale primului „Regulament provizoriu” de activitate a Comitetului fondator.

Pînă acum grupul de intelectuali români, care au pregătit documentele și au dus lupta pentru ca primul institut de credit român să vadă lumina zilei, din motive juste de tactică, nu au dat publicității în ziare, nimic din acțiunile lor. Acum însă se cerea organizarea unei veritabile propagande, pentru ca masele de țărani, meseriași și intelectuali români să poată înțelege scopul noii instituții românești și să o sprijine. Propaganda se va duce prin: documente elaborate de Comitetul fondator, care se adresau tuturor românilor sau individual unora dintre personalitățile noastre mai marcante; ziarele românești din Transilvania sau Pesta; prin persoane special alese de Comitetul fondator ca reprezentanți ai lui în acțiunea de subscriere a acțiilor.

La 1 iulie 1871 Comitetul fondator emite „Programul institutului de credit și de economii „Albina”, semnat în Pesta, Sibiu și Blaj de toți membrii săi. În rîndurile lui se face cunoscut publicului: scopul economic și politic a înființării institutului, se arată situația economică care a determinat apariția lui, precum și o prezentare a modului în care „Albina” va înțelege să lucreze. În final, un nou apel la intelectualitatea și poporul român pentru a-și da concursul la materializarea în practică a acestei întreprinderi⁶⁸.

La 1 august se emite prospectul de subscripție la fondul de acțiuni, fixîndu-se ca ultim termen 10 octombrie 1871. Acesta își va găsi loc în toate ziarele românești importante: „Gazeta Transilvaniei”, „Albina”, „Federațiunea”, „Telegraful Român”, fiind publicat în mai multe numere succesive⁶⁹. Ziarele publică condițiile de subscriere precum și numele plenipotențiarilor institutului însărcinați cu stringerea subscripțiilor în diferite localități. Inițial au fost numiți 42 de plenipotențieri pentru 41 de localități⁷⁰, ulterior numărul lor crescînd pînă în jur de o sută⁷¹. Și aceste persoane se aleg cu mare grijă, dintre cele mai cunoscute și cu autoritate morală în rîndurile cetățenilor din regiunile și localitățile respective. Și pe această cale se ur-

⁶⁸ N. Petra—Petrescu, o.c., p. 97—103.

⁶⁹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 61, 62, 63 și 73/1871; „Albina”, Pesta, nr. 61, 63, 65, 66, 67/1871; „Federațiunea”, Pesta, nr. 81 și 97/871; „Telegraful Român”, Sibiu, 63, 64 și 65/1871.

⁷⁰ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței II din 19 iulie 1871, concludus 15.

⁷¹ Credem că numărul de 92 plenipotențieri dat de N. Petra—Petrescu în monografia sa despre Banca „Albina”, la p. 104—106, mai poate fi completat făcîndu-se o comparație cu materialele de arhivă. Astfel dacă N.P.P. la nr. 16 înscrie pentru Gherla pe Andrei Anton, ziarele și arhiva denumesc pe inspectorul de bancă Ion Mureșianu. La fel N.P.P. la nr. 33 înscrie ca plenipotențiar pentru Arad pe avocatul Lazar Ionescu, în timp ce ziarele și arhiva denumesc pe vice-comitele Sigismund Popoviciu. De asemenea N.P.P. nu amintește nimic de profesorul gimnazial Ion a lui George Sbiera numit plenipotențiar pentru Cernăuți, în timp ce ziarele și arhiva îl constată în această calitate. Pe parcurs numărul plenipotențiarilor crește. Vezi Arhivele Statului Fond: Banca „Albina”, vol. I, concludus 19,25. La concludus 40 se arată că au fost numiți în aceeași calitate un nou număr de persoane printre care mai mulți protopopi. Numele lor era trecut în actele institutului la nr. 223

mărea ca de la început banca să se înconjoare cu colaboratori onești, pregătirea lor profesională și comportamentul moral să fie apreciate pozitiv de masa mare a populației românești, cea care era vizată a deveni sprijinitoarea înființării „Albinei”, apoi clientela ei. Marea majoritate a plenipotențiarilor vor fi recrutați dintre: avocați, preoți și comercianți. În general toate regiunile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului — dar mai ales Banatul și sudul Transilvaniei — au fost acoperite de plenipotențieri ai Băncii „Albina”. Nu au fost neglijate nici Viena, Pesta și Cernăuți⁷², cele mai importante centre urbane ale imperiului, unde trăiau importante comunități românești.

Încă din prima jumătate a lunii august, ziarele românești publică articole deosebit de elogioase la adresa acțiunii de înființare a băncii, făcînd un apel călduros la întreg poporul român pentru a subscrie cît mai multe acțiuni⁷³. O atitudine mai rezervată o are „Telegraful Român” care, în perioada iunie 1871—1872, se rezumă a publica despre Banca „Albina” doar anunțuri oficiale, fără a încerca — nici măcar într-un articol — să o recomande maselor populare. Explicăm aceasta prin faptul că unii din prelații Mitropoliei ortodoxe din Sibiu, a cărei oficios era ziarul, eșuiază în încercarea lor de-a patrona înființarea Băncii „Albina”. Să nu uităm apoi fricțiunile apărute între Visarion Roman și mitropolitul Andrei Șaguna încă de pe cînd directorul executiv al tinerei bănci românești era redactor la „Telegraful Român”. Deosebiri de orientare politică dintre gruparea intelectualității române din jurul mitropolitului Șaguna (activiști) și cea care domina în conducerea Băncii „Albina” (pasiviști), au accentuat animozitățile între cele două importante instituții port-drapele ale luptei noastre naționale⁷⁴. Așa explicăm noile polemici ce apar între redacția ziarului și Visarion Roman⁷⁵ sau Ioan Hannia⁷⁶. La un moment dat însuși mitropolitul Andrei Șaguna își exprimă pu-

a.c. (actul lipsește). În orice caz numărul de 85 plenipotențieri la care s-ar fi făcut subscrieri, număr dat de calendarul sibian „Amicul Poporului” pe anul 1873, ni se pare prea mic, chiar dacă Visarion Roman este autorul microistoriei Băncii „Albina” unde găsim această dată.

⁷² Plenipotențiarii Băncii „Albina” la subscrierea de acțiuni au fost: la Viena comerciantul B. I. Popoviciu, la Peste avocatul Florian Varga care subscrie 35 de acțiuni, iar la Cernăuți profesorul Ion a lui George Sbierea. cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, Protocolul ședinței II din 19 iulie 1871, concludul 15.

⁷³ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 48 (articolul de fond), 58, 66, p. 2, 73 p. 1, 74 p. 4, 82 p. 2/1871 și nr. 17 p. 2—3/1872; „Albina”, Pesta, nr. 64, p. 4, 77 p. 1—2, 79 p. 2/1871; „Federațiunea”, Pesta, nr. 79—547 p. 1—2/1871, 12—612 p. 3/1872.

⁷⁴ „Activiștii” din Brașov, Sibiu și alte orașe, nu subscriu acțiuni la Banca „Albina”. cf. Ștefan Manciușlea, o.c., p. 325—326.

⁷⁵ Ioan Lupaș, o.c., p. 40.

⁷⁶ Ioan Hannia, *La invectivele Telegrafului Român nr. 87 și următorii*, în „Telegraful Român”, nr. 94—95, 1871.

blic neîncrederea în legătură cu viabilitatea tinerei bănci românești⁷⁷. Pe parcurs diferendele dintre Mitropolia ortodoxă din Sibiu și tânărul institut român de credit se aplanează, mai ales datorită intervenției clarvăzătoare a protopopului de Zărnești, Ioan Meșianu.

Urmărindu-se o participare cit mai mare la fondul de acțiuni, Comitetul fondator hotărăște să se scrie tuturor ordinariatelor românești de ambele confesiuni din Transilvania și Ungaria, cerându-li-se sprijinul⁷⁸. În același scop se redactează la 7 septembrie 1871 un apel-invitație, care se trimite nominal către unele persoane de la care se putea spera la o participare sigură la fondul de acțiuni. Apelul-invitație, tipărit în 3300 exemplare și trimis în numele Comitetului fondator, era însoțit de o declarație de subscriere⁷⁹. În fine, se trimit personal scrisori unor cunoscute și apreciate personalități culturale și politice din rindurile românilor transilvăneni⁸⁰.

Eforturile depuse dau roade. La 15 octombrie 1871 are loc o ședință plenară a Comitetului fondator în prezența tuturor membrilor, mai puțin Timotei Cipariu. În schimb este prezent directorul interimar Visarion Român care dă citire unui raport general despre activitatea Comitetului fondator pe perioada 1 august-10 octombrie. Rezultă că au fost subscrise 1836 acțiuni de către 597 acționari. Deși inițial se spera ca pînă la 10 octombrie să fie subscrise toate acțiunile, se consideră că în împrejurările momentului rezultatul este mulțumitor și îmbucurător, fiind speranțe ca într-un viitor apropiat să fie subscrise și restul lor. Pe drept cuvînt Visarion Roman considera drept cauze a necesității prelungirii termenului de subscriere pînă la 30 noiembrie 1871: criza financiară; seceta, ploile și grindina care au lovit din greu gospodăriile țărănești în anii 1869—1871; faptul că poporul român încă nu se familiarizase cu mecanismul unui institut de credit, Banca „Albina” fiind o „premieră” față de care avea pentru început ezitări explicabile; perioada de subscriere a acțiunilor a început în plină vară cînd țărani erau ocupați cu munca cîmpului, cînd produsele ultimei recolte nu puteau fi încă comercializate, iar din banii rezultați să se poată subscrie acțiuni. Se stabilește însă ca în cazul cînd nici pînă la 30 noiembrie nu s-ar subscrie toate acțiunile, membrii Comitetului fondator primesc obligația de-a mai subscrie fiecare un număr de acțiuni egal cu cel deja subscris. Restul lor urmau să le semneze, în părți egale, Antoniu și Alexandru Mo-

⁷⁷ Andrei Șaguna își exprimă neîncrederea folosind avertismentul: „*Ne sutor supra crepidam*” cf. I. Olteanu, o.c. p. 36.

⁷⁸ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței III din 16 august 1871, concludus 21.

⁷⁹ *ibidem*, Protocolul ședinței IV din 6 septembrie 1871, concludus 24. Vezi textul apelului — invitație la N. Petra—Fetrescu, o.c., Anexe E.

⁸⁰ „Albina”, Pesta, nr. 82/1871, p. 2—3, *Raportul prezentat în ședința plenară din 15 octombrie a.c. a Comitetului pentru fondarea Institutului de credit și economii „Albina”*.

cioni⁸¹. Desfășurarea acțiunii de subscriere nu va necesita însă noi eforturi din partea fondatorilor. Iată cum evoluează în continuare subscripțiile de acțiuni, 28 octombrie — 2200 acțiuni⁸², 30 noiembrie — 2924 acțiuni subscrise de 1060 acționari, dar mai trebuiau să sosească rapoartele de încheiere a 20 de plenipotențieri care au comunicat că posedă un număr suficient pentru a întrece cifra de 3000 acțiuni⁸³, 17 decembrie — 3024 acțiuni, hotărîndu-se încetarea subscripțiilor⁸⁴; 26 decembrie — 3096 acțiuni⁸⁵, iar la 14 martie 1872 — 3137 acțiuni semnate de 1213 acționari din 352 comune⁸⁶. Se hotărăște ca subscrierile de acțiuni făcute după 30 noiembrie 1871, să fie anulate trimițându-se respectivelor persoane banii și declarațiile. Astfel primii acționari ai Băncii „Albina” vor fi în număr de 1098⁸⁷, toate acțiunile fiind subscrise prin forțe proprii⁸⁸.

Este interesant de subliniat câteva constatări. Cele mai multe acțiuni au fost subscrise de bănațeni: 1274, prin 531 cetățeni și persoane morale⁸⁹. Am explica acest lucru prin viața economică mult mai vie de pe aceste meleaguri și în consecință posibilitățile de câștig mai mari, nivelul de trai mai ridicat ca în celelalte regiuni românești. Ca urmare, nu întâmplător marele proprietar Teodor Pop se adresa din Lugoj la 23 iunie 1874 lui Vicențiu Babeș, pe atunci membru în Consiliul de administrație a Băncii „Albina”, rugîndu-l într-o scrisoare să intervină ca sediul băncii să fie mutat din Sibiu „... într-un oraș al Banatului, ori măcar într-unul din părțile ungurene”⁹⁰. Observăm că 640 mari proprietari, funcționari, avocați, medici, preoți, învățători, care reprezentau 58,28% din totalul acționarilor, au subscris 1916 acțiuni, adică 63,9% din totalitatea lor. În același timp 140 de țărani care reprezentau doar 12,75% din acționari, au putut subscie

⁸¹ *ibidem* și Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței VI plenare din 15 octombrie 1871, conclusele: 31, 32, 33.

⁸² „Albina”, Pesta, nr. 85/1871, p. 2.

⁸³ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței VIII din 9 decembrie 1871, concludul 43.

⁸⁴ *ibidem*, Protocolul ședinței IX din 17 decembrie 1871, concludul 51.

⁸⁵ *ibidem*, Protocolul ședinței X din 26 decembrie 1871, concludul 55.

⁸⁶ „Amicul Poporului”, Sibiu, 1873, p. 26—39.

⁸⁷ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței XI din 4 ianuarie 1872, concludul 62. Vezi consemnarea primilor acționari și a acțiunilor subscrise la N. Petra-Petrescu, o.c., Anexe F.

⁸⁸ Deoarece inițial nu se credea că societatea românească va fi capabilă să subscie toate acțiunile prin propriile ei forțe, imediat după aprobarea Statutelor, Visarion Roman și Iacob Bologa se deplasează la Viena. Aici reușesc să capaciteze unele mari bănci să participe, în caz de nevoie, la subscrierea acțiunilor „Albinei” cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței II din 19 iulie 1871, concludul 14.

⁸⁹ Nicolae Petra, o.c., p. 75. Cele mai multe acțiuni au fost subscrise de plenipotențiarilor: dr. Aurel Maniu din Lugoj (434) și Simeon Manguica din Oravița (414) cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței VIII din 9 decembrie 1871, concludul 45.

⁹⁰ Ioan Lupăș, o.c., p. 44.

numai 261 acțiuni, adică 8,7%⁹¹. Deci de la început Banca „Albina” a intrat sub controlul păturii de sus a burgheziei românești. E explicabil acest lucru dacă ne gândim la greutățile de care se izbea majoritatea țărănimii române de atunci, ea neputînd participa, în raport cu numărul și dorința ei, la o astfel de acțiune, din lipsă de resurse bănești.

Deși se hotărăște convocarea Adunării generale constituante a Institutului de credit și economii „Albina” pe 11 februarie 1872⁹², deoarece dr. Alexandru Mocioni președintele Comitetului fondator nu poate participa, la acea dată avînd alte obligații, Comitetul hotărăște să aștepte fixarea zilei convenabile de către președintele său⁹³.

La 14 martie 1872 în sala Asociațiunii din Sibiu, după o largă preanunțare prin ziare a evenimentului, se deschide Adunarea generală constituantă a Institutului de credit și economii „Albina”. Sînt prezenți 45 de acționari, reprezentînd 179 voturi și aproape 1 000 de acțiuni⁹⁴. Se alege conducerea Consiliului de administrație în următoarea componență: președinte — dr. Alexandru Mocioni, prim-vicepreședinte — Iacob Bologa, al doilea vicepreședinte — David Urs baron de Margina⁹⁵. Pe lîngă cei șapte membrii fondatori, Consiliul de administrație se întregește cu următorii membri: Gregoriu Mateiu, Elia Măcelariu, mitropolitul I. Vancea, dr. Aurel Maniu și Ioan Popescu⁹⁶. Visarion Roman este numit director executiv al institutului⁹⁷. Personalul direcțiunii se fixează la următoarele persoane:

⁹¹ Bujor Surdu, *Aspecte privind rolul băncilor în consolidarea burgheziei românești din Transilvania pînă la primul război mondial*, în A.I.I.C. 1962, p. 184.

⁹² Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. I, Protocolul ședinței X din 26 decembrie 1871, concludusul 56.

⁹³ *ibidem*, Protocolul ședinței XII din 22 ianuarie 1872, concludusul 70.

⁹⁴ „Transilvania”, Sibiu, 1922, p. 195—196; „Federațiunea”, Festa, nr. 33—633, 1872, p. 2.

⁹⁵ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței I din 14 martie 1872, concludusul 1.

⁹⁶ „Federațiunea”, Pesta, nr. 33—633 din 24 martie/5 aprilie 1872, p. 2. Printr-o scrisoare din 1 aprilie 1872 mitropolitul Vancea, după ce mulțumește pentru încrederea ce i s-a acordat, renunță la postul de membru în Consiliul de administrație. Deși motivează acțiunea sa ca datorată multiplelor preocupări pe care le are, ceea ce nu-i permite să primească altele noi, în realitate demisia sa este în legătură cu fricțiunile ce erau între el și mitropolitul Șaguna din Sibiu. În locul mitropolitului Vancea este cooptat avocatul Ioan Roman din Făgăraș cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței VIII din 15 aprilie 1872, concludusul 49 și I. Lupaș, o.c., p. 44. Timotei Cipariu nu poate participa la nici una din ședințele Consiliului de administrație, fiind bolnav. La sfîrșitul anului 1872 își va da demisia, în locul său fiind ales Vincentiu Babeș, cf. Ioan Lupaș, o.c., p. 44.

⁹⁷ Deși pînă la urmă va fi ales în unanimitate de voturi, Visarion Roman a avut anumite decepții în legătură cu modul în care s-a discutat problema numirii sale ca director al institutului. Timp de două zile s-au purtat discuții în Consiliul de administrație. Unii membri ai acestuia au sugerat ca mai întîi să fie angajat provizoriu, pentru probă, pe timp de un an, urmînd ca ulterior să fie numit în mod definitiv. Visarion Roman se simte jignit, pe bună dreptate, considerînd că capacitatea sa de muncă și atașamentul față de institut au putut fi verificate pînă acum.

Visarion Roman — director, Cristian Zidu — funcționar⁹⁸, Nicolae Petra-Petrescu elev la Institutul teologic — copist, Ștefan Liszai⁹⁹ — contabil. Primii trei lucrau pentru Banca „Albina” încă din iulie 1871, practic fără a fi remunerați. Se hotărăște ca „Albina” din Pesta și „Gazeta Transilvaniei” din Brașov să fie ziarele oficiale ale institutului. În paginile lor se vor publica în primul rînd, toate anunțurile. Consiliul de administrație, în primele sale ședințe, va mai lua o serie de hotărîri care vizau buna desfășurare a activității tinerei bănci încă de la începuturile ei.

La 14 martie 1872 s-a pus „începutul începutului” nu numai Băncii „Albina”, ci întregului sistem financiar și de credit al românilor din Transilvania.

În ziua de 10 aprilie 1872 birourile băncii se deschid publicului. Inițial banca își fixase cincisprezece tipuri de operațiuni financiare pe care dorea să le cultive¹⁰⁰. După o serioasă analiză a împrejurărilor momentului, se hotărăște ca pentru început să fie activate doar următoarele: înființarea reuniunilor de credit pentru participanți, primirea de bani spre fructificare, darea de anticipații pe obiecte de valoare, împrumuturi cambiale, negoț de comisiune, cumpărarea și vinderea comisională a hîrtilor de stat și de preț. Nu sînt activate: împrumuturile simple la neparticipanți, împrumuturile ipotecare, cumpărarea și vinderea de imobile. Aceasta deoarece mijloacele bănești disponibile, inclusiv depunerile erau relativ reduse* în timp ce cererile de împrumuturi erau foarte numeroase. În consecință interesele băncii erau de-a întreține o circulație cît mai rapidă a capitalului, prin punerea ponderii pe operațiuni financiare cu scadențe la termene scurte. Astfel puteau fi satisfăcute nevoile de credite la un număr mai mare de solicitanți, fiind asigurate totodată profituri maxime atît de necesare consolidării situației financiare a institutului¹⁰¹.

La intervenția energică a președintelui dr. Alexandru Mocioni, se hotărăște numirea sa definitivă ca director al Băncii „Albina” cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței II din 15 martie 1872, concludul 4; I. Lupaș, în „Societatea de mîine”, nr. 7—9/1933, p. 147—148.

⁹⁸ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței II din 15 martie 1872, conclusele 12, 13, 14.

⁹⁹ *ibidem*.

¹⁰⁰ *Statutele Institutului de credit și de economii „Albina”, Pesta, 1871, p. 6, §16 și 38, §184—186.*

* La 28 martie 1872 cu prilejul verificării casei institutului, comisia găsește o sumă totală de 88 699 fl. cf. Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței V din 28 martie 1872, concludul 25.

¹⁰¹ Arhivele Statului Sibiu, Fond: Banca „Albina”, vol. II, Protocolul ședinței II din 15 martie 1872, concludul 15; cf. „Federațiunea”, Pesta, nr. 33—633, p. 2; Ștefan Manciu, o.c., p. 327.

Înființarea primei bănci cu capital pur românesc este rezultatul avântului lent dar permanent al dezvoltării capitaliste, care facilitează o creștere simțitoare a ponderii românești în industrie, comerț, finanțe, agricultură.

În următorii ani Banca „Albina” va cunoaște o continuă și solidă dezvoltare. Forța sa economică, personalul recunoscut pentru temeinica sa pregătire profesională dublată de un larg orizont cultural — o va impune ca o veritabilă instituție națională. Întreaga sa activitate va fi închinată consolidării economice, culturale și politice a românilor transilvăneni. În pas cu realitățile timpului, a sprijinit în primul rînd ridicarea unei burghezii mijlocii la sate și orașe, conștientă de faptul că atunci numai „...proprietatea mijlocie e focarul năzuințelor naționaliste la români”¹⁰².

DIE GRÜNDUNG DES INSTITUTES FÜR KREDIT UND ERSPARNISSE „ALBINA” IN SIBIU

Zusammenfassung

Auf Grund einiger unveröffentlichter Archivdokumente und Presseinformationen aus jener Zeit wird die Gründung der ersten Bank mit rein rumänischem Kapital der Rumänen von Transsilvanien beschrieben, im Grunde genommen der Rumänen von diesseits und jenseits der Karpaten, Nach vielen Bemühungen beginnt die Bank am 10. April 1872 ihre Tätigkeit, in welcher sie sich voll und ganz für den nationalen Kampf einsetzen wird.

Es wird hervorgehoben, welche wichtige Rolle der junge Lehrer Visarion Roman dabei spielte. Dieser, Autodidakt in Finanz — und Bankproblemen, ist der Initiator der Gründung der Bank und dann ihr erster Direktor.

Die Bank entstand als logisches Ergebnis des zahlenmässigen Anwachsens und der ständigen materiellen Festigung der transsilvanischen rumänischen Gesellschaft von nach 1848, und die Bank „Albina” wird — neben den rumänischen Kirchen mit zwei Glaubensbekenntnissen und der „Transsilvanischen Gesellschaft für rumänische Literatur und Kultur des rumänischen Volkes” (ASTRA) — ein neuer Grundbestandteil des „Triumvirats“, welches den Kampf der transsilvanischen Rumänen um die Durchführung der Vollendung der nationalen Einheit leiten wird.

¹⁰² Victor Jinga, *Problemele fundamentale ale Transilvaniei*, Astra Brașov, 1945, vol. I, p. 258.